

ЛАДНЮК В. Р.,
аспірант докторантури та аспірантури
(Національна академія
внутрішніх справ)

УДК 343.35 + 343.234.1

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ РОДОВОГО ТА ВИДОВОГО ОБ'ЄКТІВ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 351 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

У статті досліджуються дискусійні питання щодо визначення родового та видового об'єктів злочину, передбаченого ст. 351 Кримінального кодексу України. Проаналізовано сучасні погляди на структурування родового об'єкта перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради. Обґрунтовано висновок, що родовим об'єктом злочину є група суспільних відносин, що забезпечує загальновизнане значення, вплив, довіру до публічного управління та публічного інформування (до державної влади та місцевого самоврядування загалом, до їх працівників, до об'єднань громадян і журналістів). Видовим об'єктом злочину, передбаченого ст. 351 Кримінального кодексу України, є суспільні відносини, які стосуються забезпечення авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх окремих представників.

Ключові слова: родовий об'єкт, видовий об'єкт, класифікація об'єктів, злочин, суспільні відносини, перешкоджання, діяльність народного депутата України, діяльність депутата місцевої ради.

В статье исследуются дискуссионные вопросы в определении родового и видового объектов преступления, предусмотренного ст. 351 Уголовного кодекса Украины. Проанализированы современные взгляды на структурирование родового объекта препятствования деятельности народного депутата Украины и депутата местного совета. Обоснован вывод, что родовым объектом преступления является группа общественных отношений, обеспечивающих общепризнанное значение, влияние, доверие к сфере публичного управления и публичного информирования (к государственной власти и местному самоуправлению в целом, к их работникам, объединениям граждан и журналистам). Видовым объектом преступления, предусмотренного ст. 351 Уголовного кодекса Украины, являются общественные отношения, касающиеся обеспечения авторитета органов государственной власти, органов местного самоуправления и их отдельных представителей.

Ключевые слова: родовой объект, видовой объект, классификация объектов, преступление, общественные отношения, препятствование, деятельность народного депутата Украины, деятельность депутата местного совета.

The article considers speculative issues in determination of generic and special objects of the crime under Art. 351 of the Criminal Code of Ukraine. The current views on structuring of generic object of precluding of the activities of people's deputy of Ukraine and deputy of the local council are analyzed. The conclusion about the generic object of this crime as a group of social relations that provides universally recognized significance, influence, trust and respect for public administration and public information (to state authorities and local self-government in general, to their

staff, to associations of citizens and journalists) is substantiated. Special object of crime under Art. 351 of the Criminal Code of Ukraine is social relationship that concerns the authority of bodies of state power, local self-government and their staff.

Key words: *generic object, special object, classification of objects, crime, life, health, social relations, precluding, activity of people's deputy of Ukraine, activity of deputy of local council.*

Вступ. У науці кримінального права виділяються численні концепції розуміння об'єкта злочину¹: 1) об'єкт злочину – особа (людина), група осіб чи її (їх) суб'єктивне право (П. Калмиков, І. Козаченко, З. Незнамова, Г. Новосьолов, Л. Фейєрбах); 2) об'єкт злочину – правові норми (Л. Білогіриць-Котляревський, М. Таганцев, І. Фойницький); 3) об'єкт злочину – цінності та соціальні чи правові блага (охоронювані законом соціально значущі цінності, інтереси, блага) (С. Гавриш, О. Кістяківський, Ф. Ліст, П. Матишевський, А. Наумов, Є. Фесенко, А. Хун); 4) об'єкт злочину – правовідносини (С. Лихова, Л. Медіна); 5) об'єкт злочину – охоронювані Кримінальним кодексом (далі – КК) суспільні відносини (В. Бабаніна, В. Глістін, О. Грудзур, Н. Гуророва, В. Клименко, М. Коржанський, Є. Лашук, М. Мельник, А. Музика, Б. Нікіфоров, А. Піонтковський, А. Савченко, А. Трайнін, В. Тацій та ін.).

Кожна із цих концепцій розкриває певну своєрідність розуміння об'єкта, що дає всебічне уявлення про його сутність. Проте жодна із цих концепцій не може бути визнана беззаперечно правильною чи беззаперечно хибною, і кожна з них має право на існування.

Орієнтуючися на завдання КК України, якими є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, можемо стверджувати, що законодавець поставив під правове забезпечення охорони досить широкий спектр різнопланових утворень, об'єднати які можна тільки за допомогою категорії суспільних відносин.

Отже, в основу нашого дослідження об'єктивних та суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 351 КК України, закладається концепція розуміння об'єкта злочину як суспільних відносин.

Деякі питання кримінальної відповідальності за перешкоджання діяльності народного депутата України чи депутата місцевої ради були предметом досліджень таких учених, як: П. Андрушко, Ю. Баулін, П. Берзін, В. Дзюба, М. Куцевич, М. Хавронюк, О. Харитонов, Н. Ярмиш та ін. Однак питання про визначення родового та видового об'єктів перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради так і не мало належного висвітлення.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження ознак родового та видового об'єктів перешкоджання діяльності народного депутата України чи депутата місцевої ради.

Результати дослідження. Традиційно в науці кримінального права родовим об'єктом злочинів визнають об'єкт злочинів, передбачених окремим розділом Особливої частини КК України. Отже, якщо говорити про родовий об'єкт перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради, то такий об'єкт повинен визначатися в межах р. XV Особливої частини КК України, яким передбачається відповідальність за злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і злочини проти журналістів. Інакше кажучи, віднесення законодавцем досліджуваного злочину до р. XV Особливої частини КК України зумовлює логіку визначення родового об'єкта цього злочину.

¹ Певним чином така класифікація концепцій розуміння об'єкта злочину наводиться в працях В. Бабаніної, О. Грудзура та інших вчених. Бабаніна В. Кримінальна відповідальність за залишення в небезпеці: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2010. 237 с.; Грудзур О. Кримінально-правова характеристика провокації хабара: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2011. 229 с.

Зазначимо, що р. XV Особливої частини КК України 2015 р. доповнений статтями про відповідальність за злочини проти журналістів, а сама назва розділу зазнала певного розширення. Так само зазнав розширення і родовий об'єкт цих злочинів. Зокрема, до внесення відповідних змін родовий об'єкт злочинів, передбачених р. XV Особливої частини КК України, визначався як відносини між органами управління – з одного боку, і громадянами – з другого, які виникають у зв'язку зі здійсненням адміністративно-розпорядчих функцій у межах взаємних прав та обов'язків і забезпечують нормальну діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування й об'єднань громадян під час реалізації державного будівництва [1, с. 515; 3, с. 397; 5, с. 13].

Натомість І. Давидович стверджує, що родовий об'єкт злочинів, передбачених у р. XV Особливої частини КК, не можна звести до авторитету органів державної влади, місцевого самоврядування й об'єднань громадян, адже за допомогою норм вказаного розділу законодавець охороняє як сукупність усіх видів діяльності держави (державне управління в широкому його розумінні), так і діяльність недержавних утворювань і діяльність окремих громадян, яка здійснюється з метою реалізації публічних (загальних) інтересів (громадське управління). Тому за родовий об'єкт злочинів, склади яких передбачені в розділі XV Особливої частини КК, автор розглядає так зване «публічне управління». У зв'язку із цим і пропонується змінити назву р. XV Особливої частини КК і викласти її як «Злочини проти порядку публічного управління» [4, с. 9].

На нашу думку, позиція І. Давидович є найбільш логічною та такою, що різнобічно враховує сутність і зміст злочинів, віднесених до р. XV Особливої частини КК України, а отже, враховує можливі прояви (варіанти наявності) родового об'єкта цих злочинів. Ця позиція підтверджена й ухваленням Закону України № 421–VIII від 14 травня 2015 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» [6], яким законодавець передбачає спеціальні норми про відповідальність за посягання на журналіста у зв'язку з його професійною діяльністю.

Отже, виправданим є розширене розуміння родового об'єкта злочинів, передбачених р. XV Особливої частини КК України, і неможливість ототожнення його тільки з відносинами щодо порядку здійснення адміністративно-розпорядчих функцій. Цілком логічно, що такий об'єкт має охоплювати набагато ширше коло суспільних відносин, не тільки сам порядок реалізації (здійснення) адміністративно-розпорядчих функцій чи порядку взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадськості (окремих фізичних або юридичних осіб чи їх об'єднань). Такий об'єкт має містити суспільні відносини у сфері публічного управління й у сфері публічного інформування, що охоплює як діяльність органів державної влади й органів місцевого самоврядування, так і окрему (не завжди пов'язану з діяльністю органів влади чи місцевого самоврядування) діяльність фізичних чи юридичних осіб або їх об'єднань. Наприклад, діяльність журналістів не пов'язується з публічним управлінням, а також не завжди пов'язується з діяльністю органів влади чи місцевого самоврядування, проте так чи інакше стосується реалізації функції публічного інформування.

Але цей родовий об'єкт не зводиться і не може зводитися до самого порядку реалізації (здійснення) службової діяльності, оскільки остання група суспільних відносин є окремим родовим об'єктом (родовим об'єктом злочинів, передбачених р. XVII Особливої частини КК України). У цьому зв'язку виникає також питання про зміст і значення авторитету як складової частини родового об'єкта злочинів, передбачених р. XV Особливої частини КК України, а також про повноту назви останнього.

Слово «авторитет» в українській мові розуміється як: 1) загальновизнане значення, вплив, поважність (особи, організації, колективу, теорії тощо); 2) про особу, що користується впливом, повагою, заслуговує повного довіря [7, с. 14]. На цій підставі, а також враховуючи назву р. XV Особливої частини КК України, родовий об'єкт вказаних злочинів повинен визначатися не як порядок здійснення публічного управління чи публічного інформування.

ня, а як загальновизнане значення, вплив, поважність такого управління або інформування. Пояснюється це тим, що назва р. XV Особливої частини КК України сформульована саме як «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів». Тому дослівне розуміння назви розділу та визначення на цій основі родового об'єкта злочинів обов'язково приводить до висновку, що таким об'єктом є не порядок здійснення відповідної діяльності, а саме авторитет перелічених органів.

Безумовно, така позиція здається дещо дискусійною та неповною, оскільки природа деяких злочинів, передбачених р. XV Особливої частини КК України, свідчить, що в дійсності посягання зазнають не тільки суспільні відносини щодо авторитету (загальновизнане значення, вплив поважність) органів державної влади, органів місцевого самоврядування й об'єднань громадян, але й суспільні відносини щодо самого порядку здійснення функцій відповідними органами й об'єднаннями. Так, наприклад, опір працівнику правоохоронного органу (ст. 342 КК України) порушує не тільки суспільні відносини щодо впливу та поважності цього працівника та правоохоронного органу загалом, але й суспільні відносини щодо порядку здійснення самих правоохоронних функцій.

Однак така ситуація наявна далеко не в усіх складах злочинів, передбачених р. XV Особливої частини КК України. Наприклад, вчинення злочину, передбаченого ст. 338 КК України («Наруга над державними символами»), не спричиняє порушення та не створює загрози порушення суспільних відносин щодо здійснення порядку публічного управління. Натомість такі суспільно небезпечні діяння порушують саме авторитет (загальне визнання, поважність) державної влади загалом або окремого органу державної влади чи місцевого самоврядування.

Відповідно до зазначеного, родовим об'єктом злочинів, віднесених до окремого розділу Особливої частини КК України, на наш погляд, треба визнавати групу суспільних відносин, яка зазнає або може зазнавати порушення в разі вчинення кожного зі злочинів, вказаних у відповідних розділах.

Отже, родовий об'єкт злочинів, передбачених р. XV Особливої частини КК України, на нашу думку, представлений групою суспільних відносин, що забезпечують загальновизнане значення, вплив, довіру до публічного управління та публічного інформування (до державної влади та місцевого самоврядування загалом, до органів державної влади та місцевого самоврядування, до об'єднань громадян і журналістів).

Що ж стосується другої групи суспільних відносин у сфері порядку здійснення (реалізації) публічного управління й інформування, то вони можуть бути додатковим необхідним або додатковим факультативним об'єктом окремих злочинів, передбачених р. XV Особливої частини КК України.

Вбачається, що такий підхід до визначення родового об'єкта злочинів, передбачених р. XV Особливої частини КК України, по-перше, враховує особливості назви цього розділу, а по-друге, дає можливість відмежувати родовий об'єкт злочинів, передбачених р. XV Особливої частини КК України, від родового об'єкта злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Водночас визначення родового об'єкта крізь призму суспільних відносин, що забезпечують загальновизнане значення, вплив, поважність, довіру до публічного управління та публічного інформування, порушує питання доцільності встановлення відповідальності за окремі злочини в р. XV Особливої частини КК України. Насамперед йдеться про злочини, передбачені ст. ст. 354, 355, 360 КК України, які по суті меншою мірою посягають на вказані суспільні відносини та передусім під загрозу порушення ставлять абсолютно інші групи суспільних відносин: 1) порядок здійснення неслужбової діяльності працівниками підприємств, установ чи організацій; 2) суспільні відносини у сфері власності.

Продовжуючи аналіз ознак об'єкта злочину, передбаченого ст. 351 КК України, варто перейти до розгляду видового об'єкта. Видовий об'єкт ми розуміємо як вужчу за змістом групу суспільних відносин у межах одного родового об'єкта, яка об'єднує подібні (однорідні)

суспільні відносини, які охороняються КК України і можуть зазнавати посягання в разі скоєння злочинів певного виду.

За таких умов зміст видового об'єкта злочинів дає можливість більш точно визначити сутність злочинного посягання та його спрямованість на відповідні суспільні відносини, а отже, полегшує практику правозастосування. На цій підставі в науці кримінального права обґрунтовується думка про доцільність і необхідність побудови системи Особливої частини КК України саме з урахуванням положень видового об'єкта злочинів. Зокрема, на це звертає увагу М. Хавронюк у своєму дисертаційному дослідженні, стверджуючи, що позитивним є досвід законодавців країн континентальної Європи, який передбачає формування Особливої частини не тільки з урахуванням родового, але й з урахуванням видового об'єкта. У цьому зв'язку вчений пропонує усередині розділів Особливої частини КК України виділяти підрозділи – залежно від видового об'єкта [8, с. 348].

Отже, виправданим є виділення видового об'єкта перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради. Вбачається, що такий об'єкт є частиною родового об'єкта злочинів, передбачених р. XV Особливої частини КК України, та повинен визначатися в його межах. Крім того, видовий об'єкт аналізованого злочину має бути відмінним від інших видових об'єктів, що виділяються в межах окресленого родового об'єкта. Обов'язковість наявності такого зв'язку з родовим та іншими видовими об'єктами зазначає також В. Мельникова, яка стверджує, що видовий об'єкт – це група однорідних суспільних відносин, взаємопов'язана з іншими однорідними суспільними відносинами в межах родового об'єкта [2, с. 113].

Із цього випливає, що видовим об'єктом злочину, передбаченого ст. 351 КК України, треба визнавати суспільні відносини, які стосуються забезпечення авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх окремих представників. В основу такої позиції закладається спрямованість діянь, передбачених ст. 351 КК України. Так, вказана норма передбачає відповідальність за невиконання вимог народного депутата України чи депутата місцевої ради, комітетів Верховної Ради України чи тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України, а також за створення штучних перешкод в їхній роботі або надання їм завідомо неправдивої інформації. Все це зумовлює порушення суспільних відносин, які стосуються забезпечення загальноновизнаного впливу, довіри та поваги до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх представників. Такий видовий об'єкт, на нашу думку, охоплює суспільні відносини щодо забезпечення авторитету будь-яких органів державної влади чи місцевого самоврядування та будь-яких їх представників. Зокрема, такий видовий об'єкт буде характерний і для злочинів, передбачених ст. ст. 343–345, 347, 348, 349, 351–1 КК України.

Головним залишається те, що вказаний видовий об'єкт, з одного боку, є частиною родового об'єкта злочинів, передбачених статтями р. XV Особливої частини КК України, а з іншого – є відмінним від інших видових об'єктів. Так, окреслений видовий об'єкт охоплює певну частину суспільних відносин, які стосуються тільки забезпечення авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх представників. Водночас видовим об'єктом не охоплюються суспільні відносини щодо забезпечення авторитету громадських формувань, державної влади загалом і публічного інформування. Саме це і відрізняє розглядуваний видовий об'єкт від родового об'єкта цих злочинів і від інших видових об'єктів.

Висновки. На підставі вивчення ознак об'єкта, потерпілого та предмета складу злочину, передбаченого ст. 351 КК України, можемо сформулювати такі узагальнення: 1) родовим об'єктом злочину є група суспільних відносин, що забезпечує загальноновизнане значення, вплив, довіру, повагу до публічного управління та публічного інформування (до державної влади та місцевого самоврядування загалом, до органів державної влади та місцевого самоврядування, до об'єднань громадян і журналістів); 2) видовим об'єктом цього злочину є суспільні відносини, які стосуються забезпечення авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх окремих представників.

Список використаних джерел:

1. Александров Ю., Дудоров О., Клименко В., Мельник М. Кримінальне право України: Особлива частина. Київ, 2009. 744 с.
2. Афиногенов С., Ермакова Л., Здравомыслов Б., Мельникова В. Уголовное право Российской Федерации: Общая часть. Москва, 1999. 480 с.
3. Бажанов М., Баулін Ю., Борисов В. Кримінальне право України: Особлива частина. Київ, 2005. 544 с.
4. Давидович І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 20 с.
5. Донченко О. Авторитет органів місцевого самоврядування як об'єкт кримінально-правової охорони: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів: Закон України № 421–VIII від 14 травня 2015 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/421-19/paran7#n7>.
7. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наук. думка, 1970. Т. 1. 799 с.
8. Хавронюк М. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: дис. ... д. юрид. наук: 12.00.08: Київ, 2007. 557 с.

ОЛІЙНИК Д.О.,

аспірант кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 343.97

**ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНЕ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ,
ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ МИТНИХ ПРОЦЕДУР**

У статті визначено шляхи та заходи загальносоціального запобігання корупційним злочинам у митній сфері. Надано наукові рекомендації щодо реформування митної системи за міжнародними стандартами безпеки і прозорості, створення умов для легального ведення зовнішньоекономічної діяльності, обґрунтовано необхідність запровадження національної системи доброчесності, а також сформульовано механізми подолання митного шахрайства, контрабанди та інших негативних явищ, пов'язаних із корупцією.

Ключові слова: електронна митниця, професійна доброчесність, антикорупційна політика, прозорість митних процедур.

В статье определены пути и меры общесоциального предупреждения коррупционных преступлений в таможенной сфере. Поданы научные рекомендации относительно реформирования таможенной системы по международным стандартам безопасности и прозрачности, создания условий для легальной внешнеэкономической деятельности, обоснована необходимость внедрения национальной системы добродетельности, а также сформулированы механизмы

